

Пры выпечцы галоўнага вясельнага атрыбута праграмуецца дабрабыт маладой сям'і

ЦУД ПАЛЕССЯ — МОТАЛЬСКИ КАРАВАЙ

ПРАКАВЕТНАЕ

На розных фестывалях традыцыйнай культуры нам неаднаразова даводзілася бачыць вясельныя караваі, якія міжволі хацелася называць восьмым цудам свету.

Але ж раз за разам мы любаваліся ўжо завершаным «творам» бабуліных рук. І вось нечаканы званок. Дырэктар Мотальскага музея народнай творчасці Вольга Рыгораўна Кульбеда запрасіла нас стаць сведкамі падрыхтоўкі, выпякання і аздаблення сапраўднага вясельнага караваі, які стане галоўным сакральным атрыбутам падчас шлюбу іх аднавяшчальца Паўла.

Вёску Моталь Іванаўскага раёна Брэсцкай вобласці дакладней было б называць мястэчкам: у ёй больш за дзве тысячы двароў, дзве сярэднія школы, некалькі вытворчых цэхаў, каля трыццаці гандлёвых кропак. У цэнтры мястэчка размешчаны даволі моцны этнакультурны «куст»: школа мастацтваў, музей народнай культуры, абрадавы дом і Дом культуры. Людзі, з якімі даводзілася кантактаваць у гэты дзень, падкрэслівалі: «Вось у суседніх Тышкавічах людзі жылі «ад зямлі», а нашы заўсёды былі прадпрымальнікамі». Кажуць, быў час, калі мотальскія «расшытыя» кажухі прадаваліся ў Парыжы, і тамтэйшыя модніцы лічылі за гонар мець у сябе замужнае адзенне.

Менталітэт заможнага гаспадара, усведамленне родавай паяднанасці, выключнае стаўленне да сваіх традыцый — усё гэта самым непасрэдным чынам было спраецыравана і на працэс тварэння вясельнага караваі.

У тым сакральным працэсе, які ўцягваў у таямніцы народнага светапогляду, было два цэнтры тварэння: хата бабулі жаніха Ніны Мікалаеўны Кульбеды і хата стрыечнай бабулі Вольгі Якаўлеўны Дзямковіч.

Абрадавая дзея пачалася а восьмай гадзіне раніцы. Зразумела, што ролю старшай каравайніцы выконвала сама гаспадыня, а побач з ёю стаялі нявестка і дачка хроснай маці жаніха. Пры гэтым Ніна Мікалаеўна ўдакладніла, што да прыгатавання караваі і яго аздаблення дапускаліся толькі замужнія — тыя, хто «быў у пары».

У хаце на покуці побач з абразом Мікалая Цудатворца паставілі стол, які заслапі спецыяльным абрусам, а на лаве каля сцяны стаялі ўсе рэчы, якія былі неабходны для прыгатавання рошчыны. На стол паставілі вялікую міску, аднак перш чым распачаць складаны і працяглы працэс прыгатавання свяшчэннага хлеба, старшая каравайніца прачытала малітву Збавіцелю, прамовіла магічную формулу-заклічку: «Дай, Божа, у добры час пачаць, а ў лепшы закончыць!»

Пасля гэтага яна наліла ў чарачку свянчонай вады, якая захоўвалася ў хаце з Вадохрышча, і выліла ў міску. Затым у тую ж чарку наліла гарэлкі і таксама выплеснула ў міску. Мы пастаянна прасілі гаспадыню ўслых каментываць тое, што рабілася вакол стала. Наконт кілішка гарэлкі яна сказала: «Каб маладыя здаровыя і вясельныя былі». Затым туды ж вылілі літраў шэсць-сем цёплага малака, дабавілі два пачкі дражджэй, а праз некалькі хвілін маладзейшыя каравайніцы пакрысе пачалі сыпаць пшанічную муку. Спрытныя рукі каравайніц замешвалі цеста-рошчыну.

Затым цеста пакінулі «адпачываць», а калі прыйшоў час фарміраваць караваі, паміж каравайніцамі разгарнулася цэлая дыскусія адносна таго, як правільна падзяліць прыгатаванае цеста. Аказалася, што ў гэты момант вырашалася кола пытанняў, якое закранала розныя этапы вясельнай дзеі.

Зразумела, што асноўную долю рошчыны пакідалі для караваі. А далей пачыналася складаная вясельная матэматыка, памыліца ў якой было недапушчальна.

У спецыяльную форму напалілі цеста для «сустрэчнага караваі» — хлеба-солі, якім бацькі будуць сустракаць мала-

дых пасля рэгістрацыі або вячання ў храме. У дзве асобныя формачкі паклалі цеста для «падручнікаў» — дзвюх прадаўгаватых булак, якія бацькі будуць трымаць пад пахаю на працягу ўсяго абраду вячання. Яшчэ з адной часткі рошчыны зрабілі кругляш у дыяметры каля пятнаццаці сантыметраў, які будзе знаходзіцца на прыгатаваным караваі і сімвалізаваць месяцовую поўню — фактычна будучую нявестку ў стане цяжарнасці. А далей паўставала яшчэ больш складаная сістэма дэкаратыўнага аздаблення, дзе дамінавалі сакральныя лікі тры і дзевяць.

На караваі жаніха (пазней мы пераканаемся, што адпаведная сімволіка прысутнічала і на караваі нявесты) жаночы пачатак увасабляла фігурка, якая нагадвала лацінскую літару «S», толькі ніжняя і верхняя частка былі закручаны больш, як у скрыпічным ключы. Фігурка, якая ўвасабляла мужчынскі пачатак, была больш складанай па форме: спачатку адзін канец раскатанага цеста (крыху таўсцейшы за аловак) складвалі ўдвай, затым другую частку «шнура» спіралеподобнай формай накручвалі на здвоеную частку рошчыны. А затым вырабляліся тры фігуркі, якія павінны былі сімвалізаваць перапляценне мужчынскага і жаночага пачаткаў: у гэтым выпадку крыжападобна адна на адну накладваліся дзве «літары» «S». У выніку атрымлівалася нешта падобнае на знак-свастыку, які з даўніх часоў сімвалізаваў сонца. Такім чынам, на вясельным караваі аказалася дзевяць сімвалічных фігурак. Увесь гэты карагод сімвалаў замыкала ў непарушнае кола «каса», якая аблямоўвала ўсю паверхню рытуальнага хлеба.

Калі прыгатаванне караваі было завершана, аказалася, што невялікая частка рошчыны засталася, тады бабуля пачала ляпіць фігуркі птушак. Рабіла яна гэта настолькі спрытна, што мы нават не паспявалі сачыць за яе рукамі. Мы зноў папрасілі яе паказаць гэта ў запаволеным рытме, каб зафіксаваць. Ніна Мікалаеўна патлумачыла: цеста з вясельнага караваі не павінна заставацца (!), таму і рабілі з яго добры дзясятка птушак, якія затым раздадуць пакаштаваць і каравайніцам, і гасцям на вяселлі.

Прыгатаваны караваі накрылі спецыяльным ручніком і панеслі ў хату бабулі Вольгі.

Там ужо знаходзіўся і караваі нявесты. Перш чым ставіць караваі ў печ, жанчыны спыталіся выпечы яшчэ адно дзіва з сістэмы ўпрыгожвання мотальскага вясельнага караваі — «шышакі». Тут зноў пачыналася складаная сакральная матэматыка, якая прадвызначала філасофію збліжэння і паяднання двух родаў — жаніха і нявесты. У некаторых сем'ях іх рыхталі загадзя, яшчэ летам, у некаторых — напярэдадні самога вяселля. З плодовых дрэў — груш, вішань, сліў — выразаліся галінкі памерам каля 70—80 сантыметраў у адпаведнасці з сакральнай матэматыкай мясцовай традыцыі. З аднаго боку, трэба было нарыхтаваць, напрыклад, для караваі жаніха, тры галінкі-«двайткі», гэта значыць такія, якія разыходзіліся на дзве галіны, а з другога — адну галінку-«трайтку», якая ўтварала трайнае разгалінаванне. Караваі нявесты ўпрыгожвалі дзве «двайткі» і дзве «трайткі». З гэтых галінак была акуратна зрэзана кара, а затым іх з месца разгалінавання і да самага верху абгорвалі (зноў-такі па спіралі) палоскай

смачнага цеста. Затым кожную «шышку» паасобку засоўвалі ў печ і трымалі, пакуль цеста не спячэцца. Выпечаныя «шышкі» ставілі на стол пад абразамі.

Пасля таго як завяршылася выпяканне «шышак», у печ паставілі абодва караваі.

Прыкладна а сёмай гадзіне вечара ў хаце бабулі Ніны пачалася заключная частка аздаблення караваі. Вакол стала сабраліся некалькі жанчын сярэдняга ўзросту, якія павінны былі завяршыць упрыгожванне «шышак», а напрыканцы дафарміць і кампазіцыю самога караваі.

Працавалі па парах. Адна жанчына трымала «шышку», а другая брала добры дзясятка сцяблін аўса з зернем і ніткамі мацавала да выпечаных рагалікаў. Адначасова з сцяблінамі аўса мацавалі на кожную галіну па пяць папяровых рознакаляровых кветак.

Пакуль жанчыны завіхаліся вакол «шышак», бабуля Ніна разам са сваёй нявесткай рыхталі чырвоны жгут, якім будуць мацаваць «шышкі» на караваі. Бабуля стала ў калідоры, а нявестка ўзяла клубок чырвоных нітак, папрасіла адну з дзвюх жанчын трымаць адзін канец ніткі, а сама пачала снаваць туды-сюды, можа, разоў з дваццаць, затым яны ўдзвух пачалі скручваць тонкія ніткі ў адзін ладны жгут. Як толькі завяршылі снаванне, чатыры жанчыны ўзялі кожная па адной «шышцы» і размясцілі іх над караваем так, каб утварыць замкнёны чатырохвугольнік. Па камандзе старшай каравайніцы жанчыны адначасова ўваткнулі «шышкі» ў караваі, бабуля пачала абкручваць іх тым тоўстым нітом — знізу ўверх.

Як толькі «шышкі» звязалі, каравайніцы з палёгкай уздыхнулі, перахрысціліся і адступілі ад стала. Некалькі імгненняў усе стаялі, быццам заварожаныя той прыгажосцю, якая толькі што нарадзілася. Да караваі хутка падышла матуля жаніха і спрытна аперазала караваі ручніком. Затым паклікалі жанатага брата жаніха, які будзе на вяселлі сватам. Той паклаў пад караваі грошы, затым прыняў яго на спецыяльны ручнік, тройчы вакол сябе перакруціў і панёс караваі ў клець. Перад тым як паставіць яго на іншы стол, ён зноў тройчы перакруціўся. Усё, тут цуд жаночых рук будзе захоўвацца да наступнага дня, да моманту, калі прыйдзе час яго вынесці і падзяліць паміж усімі гасцямі вяселля.

Не хацелася развітвацца з удзельнікамі каравайнага абраду, ведаючы, што заўтра адбудзецца вяселле, а ў нядзелю па вёсцы паедуць «цыганы». І няважна, што ў іх картэжы не будзе коней, і вясковыя артысты пасядуць у прычэп сучаснага мотаблока. Галоўнае, што традыцыя жыве.

Аксана КАТОВІЧ, Янка КРУК.

